

Mye vil ha mer – om deltakelse i etter- og videreutdanning

Deltakelse i etter- og videreutdanning har et stort omfang i Norge. Selv om deltakelsen generelt sett er høy, er det likevel store variasjoner mellom ulike grupper. Voksne med høy utdanning har for eksempel deltatt langt mer enn voksne med lav utdanning. Dette gjelder både i formell opplæring, på kurs og i mer uformelle lærings-situasjoner. Den enkeltes leseferdigheter har også stor betydning når det gjelder deltakelse. Voksne med svake leseferdigheter deltar i langt mindre grad enn voksne med gode leseferdigheter. Dette innebærer at de med lavest utdanning og dårligst leseferdigheter, deltar mindre enn andre i etterutdannings- og videreutdannings-aktiviteter.

I dagens samfunns- og arbeidsliv opplever vi raske endringer og nye krav når det gjelder formell utdanning, kompetanse og tilpassing. Disse endringene sammen med økt internasjonalisering og konkurranse i arbeidslivet, gjør at en stadig oppdatering av kunnskaper og kompetanse er nødvendig. Dagens samfunn er komplekst og det kreves kunnskap, forståelse og innsikt av den enkelte for å være aktive og bevisste samfunnsborgere. Også i arbeidslivet kreves det stadig mer kunnskap og formell kompetanse av arbeidstakerne. I løpet av en yrkeskarriere vil det være nødvendig for den enkelte å øke sine kunnskaper og sin formelle kompetanse for å møte de nye kravene. Etter- og videreutdanning er et viktig og nødvendig redskap i denne sammenheng (NOU 1997:25). Denne artikkelen omhandler voksnes deltakelse i etter- og videreutdanning. Vi vil rette søkelyset mot hvor mange det er som deltar, hvem som deltar og målet for deltakelsen.

*Heidi Engesbak og
Liv Finbak*

Omfanget av deltakelsen i etter- og videreutdanning

Deltakelsen i etter- og videreutdanning i Norge er relativt høy (Tuijnman og Hellström 2001). Nesten halvparten (46 prosent) av respondentene oppgir at

Boks 1: Hva er etter- og videreutdanning?

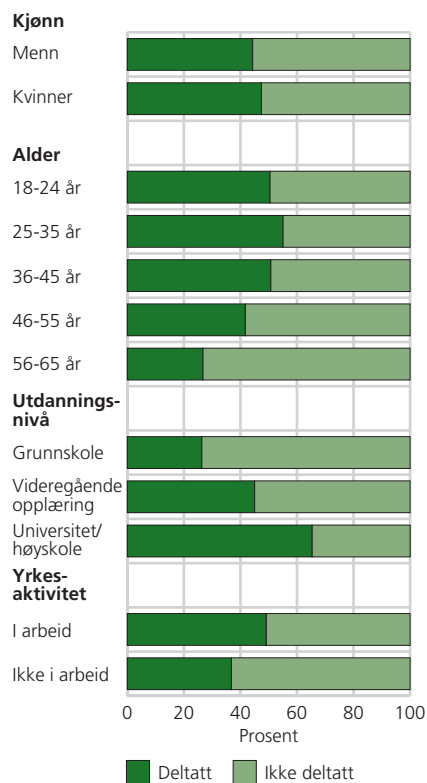
Etter- og videreutdanning omfatter både (i) formell kompetansegivende opplæring og (ii) kurs. Den formelle opplæringen må skje etter at man er ferdig med den mer eller mindre sammenhengende førstegangsutdanningen i ungdomsårene for at den skal regnes som etter- og videreutdanning. Når man er ferdig med denne varierer fra person til person. Noen stopper etter obligatorisk grunnskole, mens andre tar videregående opplæring og/eller universitets- og høyskoleutdanning før man avslutter sitt første utdanningsløp. Dette betyr at deltakelse i formell etter- og videreutdanning inntreffer på ulike tidspunkt for ulike personer. For eksempel vil en 18-åring som tar videregående opplæring ikke delta i formell etter- og videreutdanning, mens en 18-åring som tar grunnskoleopplæring mest sannsynlig gjør det. En 40-åring deltar i etter- og videreutdanning uansett om vedkommende deltar i grunnskoleopplæring, videregående opplæring eller utdanning på universitets- eller høyskolenivå.

Dataene vi viser til er hentet fra den norske delen av OECD-undersøkelsen ALL (Adult Literacy and Life Skills Survey). Deler av undersøkelsen er tidligere presentert i Samfunnsspeilet 2/2005. Denne artikkelen omhandler de voksne mellom 18 og 65 år.

Liv Finbak er forsker ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, forskningsenheten Voksne i læring (NTNU ViL) (liv.finbak@ntnu.no).

Heidi Engesbak er forsker ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, forskningsenheten Voksne i læring (NTNU ViL) (heidi.engesbak@ntnu.no).

Figur 1. Deltakelse i etter- og videreutdanning, etter kjønn, alder, utdanningsnivå og yrkesaktivitet. Prosent

Kilde: OECD-undersøkelsen ALL.

de har deltatt i etter- og videreutdanning i løpet av de siste tolv månedene. Dette betyr at i løpet av det siste året har en stor andel av alle mellom 18 og 65 år deltatt i utdanning som ikke er førstegangsutdanning, eller har deltatt på kurs i jobb- eller fritidssammenheng. Dette er i overensstemmelse med resultater fra tidligere undersøkelser (Skaalvik mfl. 2000, Engesbak 2001).

Hvem deltar?

Et interessant spørsmål er hvem som deltar i etter- og videreutdanning. Deltar alle like mye, eller er det noen grupper som deltar mer enn andre?

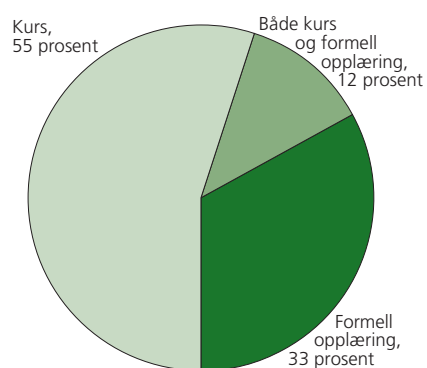
Hvis vi ser på deltakelsen blant menn og kvinner (figur 1) er det så å si ingen forskjell. I løpet av det siste året har 44 prosent av mennene og 47 prosent av kvinnene deltatt i en eller annen form for etter- og videreutdanning. Dette innebærer at det ikke er forskjeller mellom kjønnene når det gjelder å delta i etter- og videreutdanning. Menn og kvinner deltar omtrent like mye.

Derimot varierer deltakelsen etter alder. Siden vi har utelatt de ordinære førstegangslevene og -studentene fra den formelle etter- og videreutdanningen, finner vi en forholdsvis jevn deltakelse i alle aldersgrupper til og med 45 år. Her er det mellom 50 og 55 prosent som deltar. Fra 46 år synker deltakelsen til 42 prosent. Det er likevel de eldste som deltar aller minst. Blant de mellom 56 og 65 år er deltakelsen bare på 27 prosent. Dette betyr at deltakelsen i etter- og videreutdanning i den eldste aldersgruppen er langt lavere enn det vi finner for de yngre aldersgruppene.

Tradisjonelt har det vært slik at de som har høyest utdanning har deltatt mest i etter- og videreutdanning, mens de med lavest utdanning har deltatt minst (Skaalvik mfl. 2000, Engesbak 2001). Det samme finner vi i denne undersøkelsen. Det er store forskjeller i deltakelse etter hvilket utdanningsnivå man har. Blant de med lavest utdanning (grunnskole) har bare 26 prosent deltatt i etter- og videreutdanning. I gruppen med det høyeste utdanningsnivået (universitet eller høyskole), har hele 65 prosent deltatt i etter- og videreutdanning det siste året.

Også hvorvidt man er i arbeid eller ikke, kan virke inn på om man deltar i etter- og videreutdanning. Mens halvparten (50 prosent) av de som er i arbeid har deltatt i etter- og videreutdanning, har bare 37 prosent av de som ikke er i arbeid (arbeidsledige, trygdede og pensjonister) deltatt.

Figur 2. Typer etter- og videreutdanning. Prosent

Kilde: OECD-undersøkelsen ALL.

Deltakelse i ulike typer etter- og videreutdanning

Hittil har vi sett på deltakelsen i etter- og videreutdanning uten å gå nærmere inn på hvilke former for etter- og videreutdanning man deltar på. Figur 2 viser at deltakelsen varierer etter typer av etter- og videreutdanning.

Boks 2

Etter- og videreutdanning kan deles i to kategorier; formell utdanning og kurs. Formell utdanning er *kompetansegivende utdanning*, og omfatter opplæring eller studier som gir vitnemål, vektall, grad eller kvalifikasjon. Eksempler på slik utdanning er grunnskole, videregående opplæring, teknisk fagskole, yrkesfag, høyskole eller universitet, samt diplom fra et studieprogram på privatskole. *Kurs* er i denne sammenhengen utdanning og opplæring som *ikke* gir vitnemål, vektall, grad eller kvalifikasjon.

Figur 2 viser hvor mange voksne som har deltatt i ett eller flere utdanningsløp eller kurs i løpet av det siste året. Av alle som har deltatt i etter- og videreutdanning har 33 prosent deltatt i formell opplæring, 55 prosent har deltatt på kurs, mens 12 prosent har deltatt både på kurs og i formell opplæring. Det er altså deltakelse på kurs som er mest utbredt. Dette er ikke overraskende, siden kurs ofte er kortvarige og derfor mindre krevende enn mer omfattende kompetansegivende opplæring.

Av de som deltar i formell opplæring tar 23 prosent grunnskole, 40 prosent videregående opplæring, mens 38 prosent tar universitets- og høyskoleutdanning (figur 3). 54 prosent av de som deltar i formell opplæring tar denne på deltid. Dette innebærer at de kombinerer opplæringen med jobb, familie og andre aktiviteter. De andre (46 prosent) tar opplæringen på heltid. Det vil si at de har opplæringen som hovedbeskjeftigelse (figur 4).

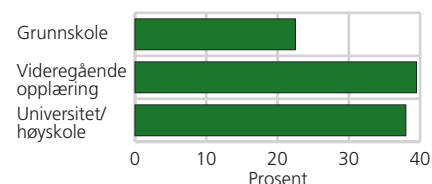
Det kan være ulike grunner til å delta i etter- og videreutdanning som voksen. I ALL er det oppgitt to grunner til å delta: jobb- og karriererelaterte grunner og personlige grunner. For både formell utdanning og kurs er den viktigste grunnen til å delta knyttet til jobb eller karriere. Bare en mindre andel oppgir at de deltar i formell utdanning eller kurs av personlig interesse (figur 5).

Å ta utdanning som voksen kan medføre utgifter som blant annet studie- eller kursavgift, kursmaterieell, reiser, kost og losji. Når så mye av etter- og videreutdanningen er motivert ut ifra jobb og karriere, er det interessant å se om arbeidsgiverne også finansierer hele eller deler av den etter- og videreutdanningen de ansatte deltar i.

Av figur 6 ser vi at 45 prosent av de som deltar i formell opplæring oppgir at arbeidsgiverne finansierer hele eller deler av utgiftene. Når det gjelder de som har deltatt på kurs, oppgir hele 67 prosent at arbeidsgiver har bidratt til finansieringen. Dette innebærer at arbeidsgivere er med på å finansiere mye av etter- og videreutdanningen i Norge. Til tross for dette er det også mange av deltakerne som oppgir at de finansierer deltakelsen selv, enten i samarbeid med arbeidsgiver eller alene. Dette gjelder 39 prosent av de som deltar i formell opplæring og 20 prosent av de som deltar på kurs. Det offentlige er også en viktig bidragsyter, og spesielt når det gjelder finansiering av formell opplæring. I alt 31 prosent av deltakerne i formell opplæring oppgir det offentlige som en bidragsyter til de kostnadene som er knyttet til utdanningen. Det offentlige spiller en betydelig mindre rolle i finansieringen av kurs. Bare 8 prosent av de som har deltatt på kurs oppgir det offentlige som bidragsyter.

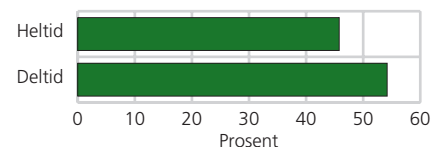
Av de voksne som hadde deltatt i etter- og videreutdanning, hadde en større andel deltatt på kurs enn i mer formell opplæring. Av de som har deltatt i formell opplæring hadde de fleste tatt videregående opplæring eller en universitets- eller høyskoleutdanning. Uavhengig av hvilken etter- og videreutdanning man har deltatt i, hadde et flertall jobb- eller karriererelaterte grunner til å delta. Det var også arbeidsgiver, sammen med en selv og familien, som var de største bidragsyterne til å dekke utgiftene knyttet til etter- og videreutdanningen. Det offentlige var også en viktig bidragsyter for deltakerne i formell opplæring.

Figur 3. Målet med den formelle utdanningen. Prosent

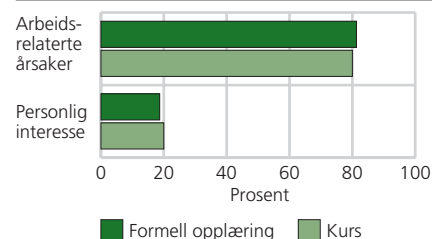
Kilde: OECD-undersøkelsen ALL.

Figur 4. Tidsbruk. Prosent

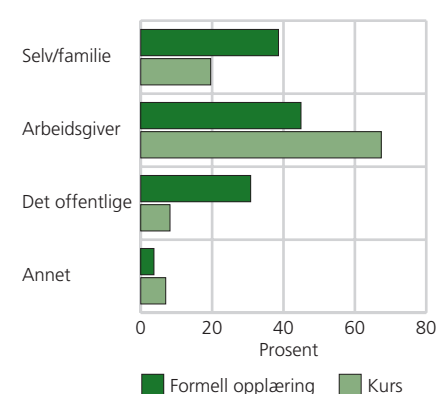
Kilde: OECD-undersøkelsen ALL.

Figur 5. Grunner til å delta i etter- og videreutdanning. Prosent

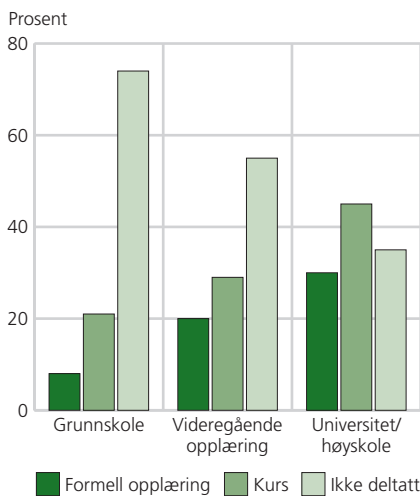

Kilde: OECD-undersøkelsen ALL.

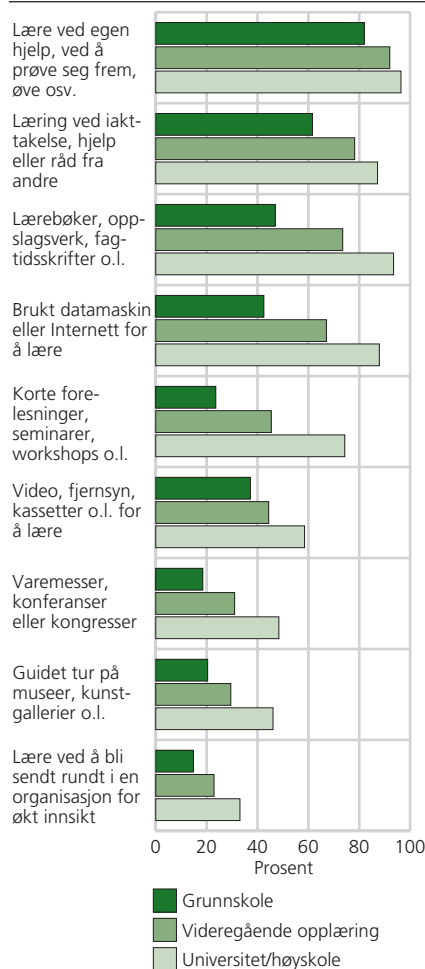
Figur 6. Finansiering av opplæringen. Prosent

Kilde: OECD-undersøkelsen ALL.

Figur 7. Typer etter- og videreutdanning, etter utdanningsnivå. Prosent

Kilde: OECD-undersøkelsen ALL.

Figur 8. Deltakelse i uformell læring, etter utdanningsnivå. Prosent

Kilde: OECD-undersøkelsen ALL.

Utdanningsnivå og deltakelse

Som vi har sett tidligere er det de som har høyest utdanning som deltar mest i etter- og videreutdanning, mens de med lavest utdanning deltar minst. Men er det slik uansett hvilke typer etter- og videreutdanning det gjelder?

Av de som har grunnskole som høyeste utdanning har 8 prosent deltatt i formell opplæring, og 21 prosent har deltatt på kurs i løpet av de siste tolv månedene (figur 7). Av de som har videregående opplæring, oppgir 20 prosent at de har deltatt i formell opplæring og 29 prosent at de har deltatt på kurs. Deltakelsesprosenten både i formell opplæring og kurs er altså høyere blant de som har videregående opplæring enn de som bare har grunnskole. Deltakelsen både i formell opplæring og kurs er likevel aller høyest blant de med universitets- og høyskoleutdanning, der hele 30 prosent har deltatt i formell opplæring og 45 prosent på kurs. De med høyest utdanning deltar altså i betydelig større grad i etter- og videreutdanning enn de med lavest utdanning.

Det er små forskjeller mellom utdanningsgruppene når det gjelder årsakene til å delta i etter- og videreutdanning. Uavhengig av utdanningsnivå anses de jobb- og karriererelaterte motivene som viktigst.

Uformell læring

Læring foregår ikke bare gjennom å delta i formell opplæring og kurs. Vi lærer også ved å være aktive i en rekke andre læringssituasjoner. Slik læring har vi kalt uformell læring. Respondentene er spurt om de i løpet av de tolv siste månedene har deltatt i ni forskjellige læringssituasjoner som ikke er knyttet til formell læring eller kurs. Eksempler på slike læringssituasjoner er deltakelse på varemesser og konferanser, guidet tur på museer og kunstgallerier, læring ved egen hjelp ved å prøve seg frem, læring ved bruk av datamaskin eller Internett, læring gjennom å lese fagtidsskrifter med mer. I alt oppgir 97 prosent av de voksne respondentene at de har tatt del i en eller flere slike læringssituasjoner.

Figur 8 viser deltakelsen i uformell læring de siste tolv månedene. Vi ser at de aller fleste har "lært ved egen hjelp, ved å prøve seg frem, øve seg, forsøke ulike måter å gjøre ting på". I løpet av det siste året oppgir 91 prosent at de har gjort dette.

Relativt mange har også lært i andre situasjoner der man tar aktivt del i læringsprosessen. Av slike læringssituasjoner er "ved å iaktta andre eller fått råd og hjelp fra andre, men ikke fra kursinstruktør" (77 prosent), ved "å benytte lærebøker, oppslagsverk, fagtidsskrifter eller annet materiale som ikke er del av et kurs" (73 prosent), eller ved "å bruke datamaskin eller Internett for å lære, men ikke som del av kurs" (67 prosent). Samlet har mellom 67 og 91 prosent av respondentene anvendt en eller flere av disse vanligste formene for uformell læring i løpet av de siste tolv månedene.

Uformell læring kan også foregå i læringssituasjoner der man er mer oppsøkende. Blant respondentene er slike former for uformell læring mindre vanlig. 32 prosent oppgir at de i løpet av det siste året har deltatt på "varemesser, yrkeskonferanser eller kongresser", 31 prosent har deltatt på "guidet tur på museer, kunstgallerier eller andre steder", og bare 23 prosent har "lært ved å bli sendt rundt i en organisasjon for å få økt innsikt i ulike deler av den organisasjonen". Dette betyr at selv om de aller fleste har deltatt i uformell læring i løpet av det siste året, er det store variasjoner i hva man deltar på. Det er,

som vi har sett, færre som deltar i læresituasjoner de selv må oppsøke enn i andre former for uformell opplæring.

Ser vi deltakelse i uformell læring og utdanningsnivå i sammenheng, finner vi at de med høyest utdanningsnivå i større grad oppgir at de deltar i slike læringsaktiviteter enn de med lavest utdanningsnivå. Mens 99,5 prosent av de med høyest utdanning har deltatt i uformelle læringsaktiviteter, er det tilsvarende tallet for de med lavest utdanning 90 prosent.

Forskjellen i deltakelse mellom utdanningsnivåene gjelder for alle de ni type-ene uformell læring. For eksempel har 96 prosent av de som har utdanning på universitets- og høyskolenivå "lært ved egen hjelp, ved å prøve seg frem, øve seg, forsøke ulike måter å gjøre ting på", mens bare 82 prosent av de med grunnskole som høyeste utdanning oppgir at de har benyttet denne læringsformen. Også i oppsøkende læringsaktiviteter er det gjennomgående de med høyest utdanning som deltar mest. For eksempel har bare 20 prosent av de med grunnskole som høyeste utdanning deltatt på "guidet tur på museer, kunstgalleri eller lignende". Blant dem med universitets- og høyskoleutdanning har 46 prosent deltatt på dette. Også i uformell opplæring er det altså de med høyest utdanning som deltar mest, og de med lavest utdanning som deltar minst.

Leseferdighet

Et interessant spørsmål er om leseferdighetene har betydning for deltakelse i etter- og videreutdanning. Er det slik at de som har dårligst leseferdigheter deltar minst? Her benytter vi lesing av prosatekster som mål på leseferdighet. Prosatekster er lesing av sammenhengende tekster slik vi finner de i aviser, bøker, artikler og lignende. Vi bruker en tredelt skala i for lesenivå i analyse-ene. I alt 1/3 av de voksne i utvalget (33 prosent) har lavest leseferdigheter, 47 prosent har middels leseferdigheter, mens de resterende 20 prosentene har de beste leseferdighetene ved lesing av prosatekster.

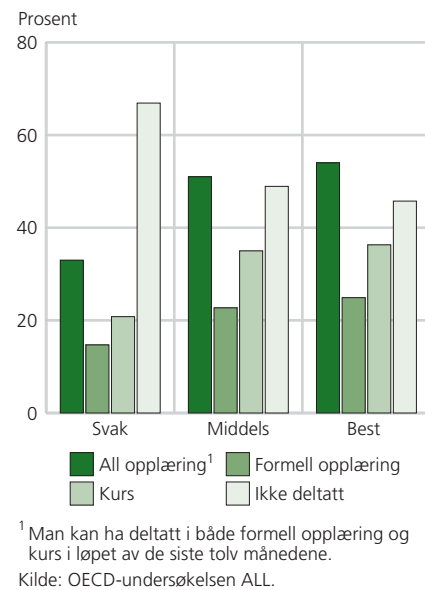
Vi har tidligere sett at 46 prosent av alle voksne har deltatt i etter- og videreutdanning i løpet av det siste året. Deltakelsesprosenten blant de med svake leseferdigheter ligger langt under deltakelsesprosenten for befolkningen sett under ett (figur 9). Blant de med svakest leseferdighet er det bare en av tre (33 prosent) som har deltatt i etter- og videreutdanning det siste året. Deltakelsesprosenten blant de med middels leseferdigheter er på 51 prosent, mens den er på 54 prosent blant de med de beste leseferdighetene. Det er altså bare små forskjeller mellom de med middels og best leseferdigheter når det gjelder deltakelse i etter- og videreutdanning.

Det samme mønsteret ser vi også når vi undersøker hvilke typer av etter- og videreutdanning man har deltatt på. Både når det gjelder formell opplæring og kurs har de med dårligst leseferdigheter deltatt i langt mindre grad enn de med bedre leseferdigheter. Årsakene til å delta i etter- og videreutdanning varierer nesten ikke mellom gruppene med ulike leseferdigheter.

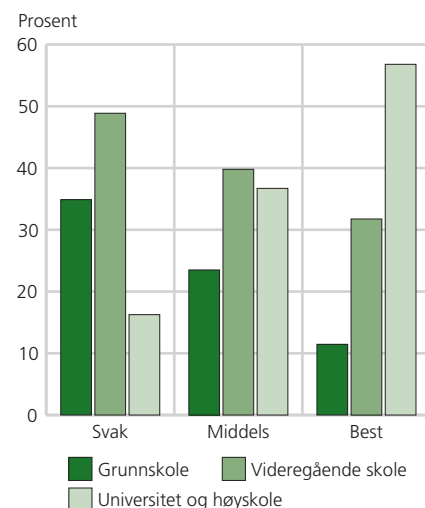
Deltakelse i formell opplæring

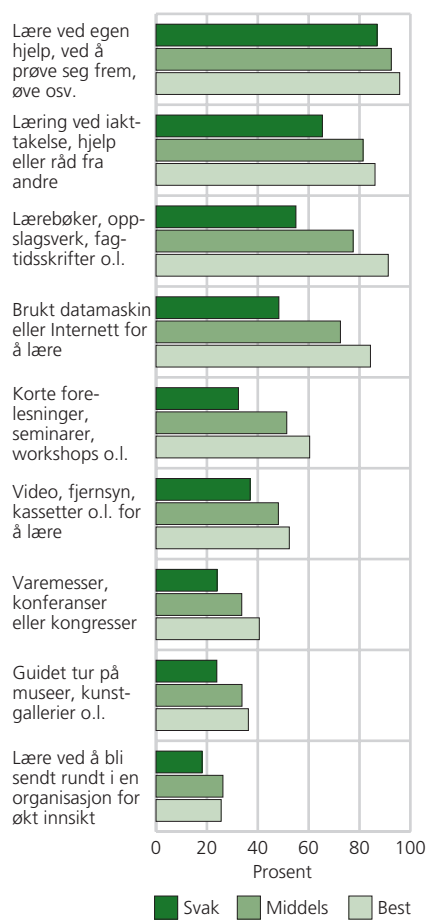
Det utdanningsnivået man har vil i stor grad danne utgangspunkt for hva slags kompetansegivende etter- og videreutdanning man tar. Vi finner at gruppen med svake leseferdigheter har et langt lavere generelt utdanningsnivå enn resten av utvalget. Det er derfor naturlig at de fleste i denne gruppen har grunnskoleutdanning eller videregående opplæring som mål med den

Figur 9. Deltakelse i etter- og videreutdanning, etter leseferdighet. Prosent

Figur 10. Formålet med deltakelsen i formell opplæring, etter leseferdighet. Prosent

Figur 11. Deltakelse i uformell læring, etter leseferdighet. Prosent

Kilde: OECD-undersøkelsen ALL.

formelle utdanningen de tar, siden en større andel av de ikke har fullført slik utdanning tidligere. I alt 84 prosent i gruppen med svake leseferdigheter som deltar i formell opplæring har da også som mål å ta grunnskole (35 prosent) eller videregående opplæring (49 prosent). Bare 16 prosent i denne gruppen har utdanning på universitets- og høyskolenivå som mål. Blant de med best leseferdigheter er mønsteret et annet. Til sammen 43 prosent har grunnskoleopplæring (11 prosent) eller videregående opplæring (32 prosent) som mål, mens 57 prosent har som mål å ta universitets- og høyskoleutdanning.

Deltakelse i uformelle læringsaktiviteter

Også når det gjelder uformell læring finner vi igjen det samme mønsteret. Generelt er deltakelsen i uformell læring stor i alle grupper. De med dårligst leseferdighet deltar likevel minst også i alle former for uformelle læringsaktiviteter (figur 11). Det er forståelig at de med lavest leseferdighet deltar mindre i læringsaktiviteter hvor lesing er en viktig del av aktiviteten. Men man skulle anta at leseferdighet ikke ville ha betydning for andre former for uformell læring, som for eksempel guidet tur på museer. Slik er det imidlertid ikke. Bare 24 prosent av de med dårligst leseferdigheter oppgir at de har deltatt på guidete turer på museer, mens den tilsvarende andelen i gruppen med best leseferdigheter er 54 prosent.

Konklusjon

I denne artikkelen har vi sett at deltakelsen i etter- og videreutdanning er relativt høy. I underkant av 50 prosent oppgir at de har deltatt i en eller annen form for etter- og videreutdanning i løpet av det siste året. Dette er i tråd med tidligere undersøkelser som også har vist at deltakelsen i Norge er relativt høy. Her til lands har deltakelsen i etter- og videreutdanning hatt en jevn økning frem til slutten av 1990-tallet. De siste årene har deltakelsen holdt seg relativt stabil (Skaalvik mfl. 2000, Engesbak 2001). Til tross for en høy deltakelse i etter- og videreutdanning er det ikke slik at alle deltar like mye. Deltakelsen varierer i befolkningen, og det er noen grupper som deltar mer enn andre, mens andre grupper deltar mindre. Her finner vi klare mønstre som gir grunn til refleksjoner.

Tradisjonelt har det vært slik at menn deltar mer enn kvinner, spesielt når det gjelder arbeidsrelatert opplæring av kortere varighet. Denne forskjellen finner vi ikke i denne undersøkelsen. Vi finner at menn og kvinner deltar omtrent like mye i etter- og videreutdanning. Dette kan bety at forskjellen mellom kjønnene har jevnet seg ut, med et forbehold for metodiske forskjeller mellom de aktuelle undersøkelsene. Kvinners deltakelse i etter- og videreutdanning har økt slik at kvinner nå deltar på lik linje med menn i etterutdannings- og videreutdanningsaktiviteter.

Til tross for dette finner vi tydelige forskjeller i deltakelse når det gjelder andre grupper. Vi finner at deltakelseshyppigheten varierer med alder. De yngste deltar mest og deltakelsen avtar sterkt fra 56-årsalderen. De eldre deltar langt mindre enn de yngre både når det gjelder formell utdanning og kurs. Årsaken til dette kan være mange. En medvirkende årsak til den lavere deltakelsen blant de eldste, kan være at siden det meste av etter- og videreutdanningen er arbeidsrelatert, har den mindre betydning for de aldersgrupper som nærmer seg pensjonsalderen. Denne antakelsen bekreftes også ved at vi fant at de som ikke er i arbeid deltar vesentlig mindre enn de som er i arbeid.

I tråd med tidligere undersøkelser finner vi at de med lavest utdanning deltar langt mindre i etter- og videreutdanning enn de med høyest utdanning. Dette gjelder både for formell opplæring og kurs. Strengt tatt skulle man anta at det var motsatt. Jo lavere utdanning man har fra før, jo større skulle en anta at behovet for opplæring og kompetanse er og dermed også for deltakelsen i etter- og videreutdanning. Til tross for dette deltar de med størst behov minst. Det samme deltakelsesmønsteret finner vi også når det gjelder det å benytte mer uformelle læringsarenaer som for eksempel å lese instruksjonsbøker, delta på guidete turer på museer og lignende. Også her er det de som har høyest utdanning som benytter disse uformelle læringsformene mest. At de som har høyest utdanning og kompetanse deltar mest og de som har lavest utdanning deltar minst stemmer med det som populært kalles Matteuseffekten (fra Matteusevangeliet kap. 25, vers 29). Matteuseffekten benyttes ofte som en beskrivelse av (urettferdigheten i) at de som har mye fra før får mer, mens de som har lite får mindre.

Den samme Matteuseffekten finner vi også igjen når vi ser deltakelse i sammenheng med leseferdighet. Resultatene viser tydelig at gruppen med svakest leseferdigheter deltar vesentlig mindre enn andre i alle typer etter- og videreutdanning, inkludert deltakelse i uformelle læringsaktiviteter.

Det er et tankekors at de med lavest utdanning og de med svakest leseferdigheter deltar mindre enn andre i etter- og videreutdanning. Slik samfunnet utvikler seg, der kravene til formell og uformell kompetanse øker, skulle man tro at de med lavest utdanningsnivå hadde størst behov for etter- og videreutdanning. Ser vi på resultatene fra ALL finner vi at dette ikke gjenspeiles i deltakelsen til de ulike gruppene. I stedet finner vi en gjennomgående Matteuseffekt, der de med lavest utdanning og/eller svakest leseferdigheter, det vil si de med de antatt største behovene, deltar minst.

Det alvorlige i disse funnene er at utdanningsnivå og leseferdighet ser ut til å spille en slik sterk rolle i om man deltar eller ikke. Det er grunn til å spørre om lav utdanning og/eller lave leseferdigheter er en barriere når det gjelder det å ta etter- og videreutdanning. Selv om det må være opp til den enkelte å vurdere om man vil delta, vil det også være en utfordring for de som har ansvaret for utdanningen å motivere til, og legge til rette for, at alle, uavhengig av tidligere utdanning, kompetanse og (lese-)ferdigheter, opplever at de blir ivaretatt i utdanningssystemet. Dette kan motvirke noen av de ulikhetene i deltakelse som resultatene fra denne undersøkelsen viser.

Referanser

- Engesbak, H. (2001): *Til nytte og glede. Om deltakelse i etter- og videreutdanning*. Trondheim: VOX.
- NOU (1997:25): *Ny kompetanse. Grunnlaget for en helhetlig etter- og videreutdanningspolitikk*. Oslo: Norges offentlige utredninger.
- Skaalvik, E.M., L. Finbak og O. H. Ljosland (2000): *Voksenopplæring ved tusenårsskiftet. Deltakelse, motivasjon og barrierer*. Trondheim: Norsk voksenpedagogisk forskningsinstitutt.
- Tuijnman, A. & Z. Hellström (2001): *Curious minds. Nordic adult education compared*. København; Nordic council of ministers.